

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI

Facultatea de Litere
Catedra de Literatura Maghiară

TEZĂ DE DOCTORAT

**Receptarea operei lui Gyöngyösi István
– Problemele editării –**

REZUMATUL LUCRĂRII DE DOCTORAT

Coordonator științific
Prof. univ. dr. Egyed Emese

Doctorand
Demeter Zsuzsa

Cluj-Napoca

2011

CUPRINS

I. INTRODUCERE.....	5
II. CONSIDERAȚII TEORETICE ȘI METODOLOGICE.....	12
III. ISTORIA RECEPȚIEI OPERELOR LUI GYÖNGYÖSI ISTVÁN.....	17
III.1. INTRODUCERE.....	17
III.2. PRIMA ETAPĂ A RECEPȚIEI: (1629) 1664–1702 (1704).....	22
III.2.1. <i>Murányi Vénus în tipografia de la Kosice (1664)</i>	22
III.2.2. <i>Falsificatorul: Tsétsi Zakariás (Márssal társolkodó Murányi Vénus, 1702)</i>	24
III.2.3. <i>Edițiile Gyöngyösi al tipografiei Brewer din Lőcse</i>	25
III.3. A DOUA ETAPĂ AL RECEPȚIEI: 1704–1796.....	32
III.3.1. <i>Ediții Gyöngyösi al tipografiilor din Kosice, Lőcse și Bártfa</i>	35
III.3.2. <i>Edițiile Gyöngyösi al tipografiei Landerer din Buda (1725–1796)</i>	36
III.3.3. <i>Edițiile Gyöngyösi al atelierului Landerer din Bratislava (Pesta)</i>	45
III.3.3.1. <i>Ediția lui Dugonics András</i>	46
III.3.4. <i>Ediția Gyöngyösi al tipografiei Langutti din Bratislava</i>	57
III.3.5. <i>Ediția tipografiei lui Patzkó Ferenc din Pesta și Bratislava</i>	57
III.3.6. <i>Edițiile Gyöngyösi al tipografiilor universitare din Debrecen, Sopron și Nagyszombat</i>	57
III.3.7. <i>Edițiile Gyöngyösi al tipografiilor din Cluj</i>	58
III.3.8. <i>Edițiile Gyöngyösi al tipografiei Streibig din Győr</i>	58
III.3.9. <i>Edițiile Gyöngyösi care au apărut fără indicarea numelui tipografului și al locului editării</i>	59
III.4. A TREIA ETAPĂ AL RECEPȚIEI: 1796–1864/65.....	60
III.5. A PATRA ETAPĂ AL RECEPȚIEI: 1864/65–1904.....	62
III.6. A CINCEA ETAPĂ AL RECEPȚIEI: 1904–2005.....	64
III.7. SINTEZA RECEPȚIEI.....	67
IV. „OVIDIUS MAGHIAR” ȘI „IMPOSTOR” – RECEPȚIA LUI GYÖNGYÖSI ÎN ULTIMA TREIME AL SEC. 18.	68
IV.1. TRADIȚIA ȘI CONCEPȚIA LITERARĂ AL LUI GYÖNGYÖSI.....	68
V. PROIECTUL DE EDITARE AL LUI KOVÁSZNAI SÁNDOR	77
V.1. KOVÁSZNAI TÓTH SÁNDOR ȘI FINANȚAREA LITERATURII LA SFÂRȘITUL SEC. 18.	77
V.2. ACTIVITATEA ȘI CONCEPȚIA LITERARĂ AL LUI KOVÁSZNAI	80
V.3. DESPRE PROBLEMELE PROIECTULUI DE EDITARE AL LUI KOVÁSZNAI SÁNDOR	84
V.3.1. <i>Corespondența dintre Kovásznai Sándor și Ráday Gedeon</i>	88
V.3.2. <i>Corespondența dintre Zilai Sámuel și Ráday Gedeon</i>	90
V.3.2.1. <i>Zilai Sámuel, intermediarul</i>	91
V.3.2.2. <i>Zilai Sámuel, destinatarul</i>	92
V.3.3. <i>Proiectul de editare al lui Szerencsi Nagy István și al lui Kovásznai și Zilai</i>	94
V.3.4. <i>Corespondența dintre Kovásznai și Szombathi János</i>	97
V.3.5. <i>Primele copii de Gyöngyösi ale lui Kovásznai Sándor</i>	98
V.4. LUCRĂRILE PREGĂTITOARE ALE EDIȚIEI GYÖNGYÖSI.....	101
V.4.1. <i>Un Ovidius Maghiar – opere</i>	101

V.4.2. Narativa paralelismului soartei personale și a operei de autor	107
V.4.3. Principiul istoric, identitatea regională.....	110
V.4.4. Antichitate și principiul imitării.....	112
V.4.5. Conceptul de autor și cronologia.....	114
V.4.6. Zrínyi și Gyöngyösi	116
V.5. COMENTARIUL LUI KOVÁSZNAI	118
V.5.1. Comentariul – limitele autorității	118
V.5.2. Cuvânt introductiv.....	121
V.5.2.1. O privire la cititor	121
V.5.2.2. Probleme metodologice în cuvântul introductiv.....	124
V.5.3. Notele explicative și sursele.....	125
V.5.3.1. Note gramaticale și sintactice.....	126
V.5.3.2. Note retorice.....	129
V.5.3.3. Note poetice.....	131
V.5.3.4. Note istorice	134
VI. CONCEPTUL DE TRADIȚIE AL SCRISORILOR – IMAGINEA LUI GYÖNGYÖSI ÎN CORESPONDENȚA KAZINCZY–RÁDAY	138
VI.1. CORESPONDENȚĂ PARALELĂ, IMAGINE SCHIMBĂTOARE	138
VI.2. ÎN URMA TRADIȚIEI GYÖNGYÖSI.....	140
VI.2.1. Precedente.....	140
VI.2.2. „Să fiu de folos patriei mele”	141
VI.2.3. „Consider pe Zrínyi Miklós și Gyöngyösi cei mai mari poeți maghiari”	147
VI.2.4. „Gyöngyösi din Gömör spune în Praefatio, că a făcut cuvinte”	149
VII. CONCLUZII	156
VIII. APENDICE	161
VII.1. SURSE IDENTIFICATE PE BAZA CATALOGULUI KOVÁSZNAI	161
VII.3. SURSE MANUSCRISE IDENTIFICATE PE BAZA COMENTARIULUI.....	166
VII.4. SURSE TIPĂRITE IDENTIFICATE PE BAZA COMENTARIULUI	167
IX. CATALOG DE SURSE ȘI BIBLIOGRAFIE	171
IX.1. CATALOG DE SURSE	171
IX.1.1. Manuscrise	171
IX.1.2. Surse tipărite	172
IX.2. BIBLIOGRAFIE	179

CUVINTE CHEIE

Literatura maghiară din secolul XVIII., iluminismul, comentarii, recepție literară, corespondență literară, identitate regională, tipografie, edițiile operelor lui Gyöngyösi István, profesorul Kovásznai Sándor.

SINTEZA TEZEI DE DOCTORAT

1. Problematika cercetării operei lui Gyöngyösi și stadiul cercetărilor precedente

Este de ajuns să răsfoim criticile și studiile publicate în cei aproape treisutecincizeci de ani ai istoriei receptării operei lui Gyöngyösi pentru a constata că examinarea în toate detaliile ale acestei ample istorii nicicum nu poate fi cuprinsă în limitele impuse de o lucrare de doctorat.

În istoria receptării operei lui Gyöngyösi se observă diferite etape în ceea ce privește problematica urmărită: în secolul al XVIII-lea începuturile receptării se suprapun cu formarea mijloacelor publicității literare, în secolul al XIX-lea imaginea lui Gyöngyösi este împinsă tot mai mult înspre periferia literaturii, în timp ce în secolul XX apar două volume de text, respectiv prima monografie a lui Gyöngyösi.

Este vorba de un autor cu locul bine definit în canoanele literare maghiare, având apărute până în momentul de față mai multe sute ediții de text, fiind vorba de un autor care a exercitat pentru mult timp o influență puternică asupra limbajului uzual al literaturii maghiare și care până și după declinul popularității sale din secolul XVIII i-a determinat în mod constant pe literații perioadelor respective să se exprima și să se relateze față de opera sa. Din aceste motive, problemele majore ale influenței exercitate de Gyöngyösi: rolul său în tradiția liricii maghiare sau în dezvoltarea „formelor existențiale” ale genurilor literare au fost studiate și dezbătute în literatura de specialitate, la fel, în baza postfețelor din cele mai recente ediții de text se conturează deja o istorie canonizată a receptării. În istoria literaturii maghiare se regăsesc aprecieri foarte bine conturate la adresa vieții și operei, care pot fi citate zi de zi ca niște locuri comune, de pildă cum că declinul lui Gyöngyösi din secolul XVIII se leagă de apariția cărturarului Kazinczy, raportarea față de Gyöngyösi din secolul XIX-lea fiind marcată de aprecieri precum „promotorul poeziilor monastice dar fără estetică”, sau „Gyöngyösi cel limbut”. Punerea lui față în față cu poetul Zrínyi s- dovedit a fi la fel de determinantă în evoluția receptării.

Canonul cu privire la viața și opera lui Gyöngyösi este astăzi în cea mai mare parte cristalizat, însă există unele problematice care persistă. Putem aminti aici paternitatea contestată a textului dramei *Igaz barátságak és szíves szeretetnek tüköre* [*Oglinda adevăratei prietenii și dragostei profunde*]: tradiția literară îi atribuie lui Gyöngyösi, însă problema autorului ajunge din când în când în focarul disputelor literare. Badics include această lucrare în ediția de text, la fel cum apare ea și în ediția RMDE din 1960. În filologia contemporană dedicată vieții și operii lui Gyöngyösi, Miklós Latzkovits a pledat de mai multe ori în favoarea lui Gyöngyösi ca fiind autorul dramei. Nici lexiconul MAMŰL nu se pronunță în mod decisiv în această privință căci chiar dacă lista întocmită de József Jankovics cuprinde inclusiv acele lucrări care îi sunt atribuite lui Gyöngyösi în literatura de specialitate, singura lucrare care până la urmă a fost omisă din seria edițiilor de text a fost *Florentina*.

Comentariile cuprinzând mai multe sute de pagini, întocmite de Sándor Kovásznai, profesorul colegiului din Târgu Mureș constituie la fel o problemă controversată în ceea ce privește receptării din secolul XVIII; aceste comentarii au rămas în formă manuscrisă, chiar dacă Ferenc Badics amintește în amănunt de ele, și chiar dacă József Jankovics atrage atenția asupra cercetărilor lui Kovásznai în postafața ediției proprii de text. Pe lângă comentarii, Kovásznai îi oferă și un alt omagiu lui Gyöngyösi, pe care îl consideră cel mai mare poet: în 1788 îi dedică o poemă de amploare cu titlul *Gyöngyösiről való 210 magyar versek* [*210 de poezii ungurești despre Gyöngyösi*]. Comentariile întocmite de Kovásznai coincid cu polemica Gyöngyösi care a avut loc între anii 1780–1790, o polemică care – în opinia noastră – poate fi nuanțată tocmai prin prezentarea circumstanțelor în care au văzut lumina comentariile menționate mai sus. Astfel, lucrarea de doctorat își propune cercetarea perioadei amintite, respectiv prezentarea acestor comentarii.

2. Problemele principale tratate în lucrarea de doctorat

Disertația este structurată pe trei mari capitole care se completează reciproc în mai multe privințe, căci – așa cum semnaleză deja și antetitulul lucrării – aceste capitole se axează pe aceeași problematică, schimbându-se doar contextul surselor, întrebarea principală studiată rămânând aceeași: problematica edițiilor de text în cadrul receptării operei lui

Gyöngyösi. Acest cadru urmează a fi tratat în capitolul dedicat istoriei edițiilor de text, aici oferându-se o trecere în revistă a tuturor edițiilor de texte de la începuturi până în prezent; o atenție deosebită este acordată politicii editoriale a ultimei treimi din secolul al XVIII-lea. Sinteza istoriei edițiilor ridică mai multe întrebări, poate cea mai importantă fiind natura relației dintre istoria edițiilor de text și istoria receptării. Se pune și întrebarea dacă antologiile editate pot fi considerate drept marcaje care delimitează diferite etape ale receptiei, respectiv dacă aceste ediții au exercitat sau nu vreo influență asupra receptării operei lui Gyöngyösi, avându-se în vedere în primul rând ediția lui Dugonics din 1796 și efectele sale posibile asupra discursului contemporan cu privire la opera lui Gyöngyösi. Având în vedere caracterul primordial de clasificare și sintetizare al capitolului dedicat istoriei edițiilor de text, aici nu vom oferi o analiză detaliată de istoria cărții și tiparului, ci vom încerca să inventariem edițiile de text de Gyöngyösi din anul 1664 până astăzi, bazându-ne în primul rând pe cercetările și studiile lui Ferenc Badics și József Jankovics. Capitolul dedicat istoriei edițiilor de text se leagă strâns de capitolele IV–VI din lucrarea de disertație: în cursul examinării discursului public din anii 1780–1790 privind activitatea lui Gyöngyösi, ne axăm în primul rând asupra întrebării în ce măsură au influențat anumite proiecte editoriale de publicare a textelor de acest autor limbajul literar al perioadei respective, ce ediții au precedat ediția completă a lui Dugonics și care sunt – dacă sunt – diferențele între diferite proiecte editoriale de publicare a operei lui Gyöngyösi în anii 1780–1790. Totodată ne interesează și dacă succesul – sau lipsa succesului – acestor proiecte de publicare a jucat vreun rol în popularitatea lui Gyöngyösi din secolul al XVIII-lea, respectiv în declinul popularității sale.

Cu ajutorul comentariilor de text de Gedeon Ráday, apărute în urma asistenței acordate în înfăptuirea proiectului de publicare de către Sándor Kovásznai, respectiv cu scopul de a aduce îmbunătățiri stilistice ediției (Ráday fiind renumit pentru promovarea științei) vom încerca să abordăm problematica sociologiei literaturii, microistoriei, respectiv a teoriei genurilor, acestea determinând totodată și metodologia aplicată. Obiectivul nostru este studierea microcontextelor în care a luat ființă acest proiect – un proiect în jurul căruie se reunesc multe controverse ale literaturii de specialitate. Această metodă inductivă ne oferă un mijloc pentru rafinarea imaginii vieții științifice din Transilvania secolului XVIII: în frunte cu Sámuel Teleki în a doua parte a secolului, respectiv György Aranka

spre sfârșitul secolului, mișcările științifice transilvane angrenează o mulțime de literați cu rol decisiv în activitatea de cultivare a științei și literaturii la sfârșitul secolului XVIII. Astfel, prima problemă majoră cercetată se referă la acea rețea socioculturală care se ascunde în spatele publicării operelor complete de Gyöngyösi, o ediție despre care există opinii contradictorii în filologia Gyöngyösi și filologia Kovásznai.

În capitolul V. cercetarea se axează pe analiza comentariilor la opera *Főnix [Fenix]* de Sándor Kovásznai, în anexa disertației regăsindu-se varianta integrală transcrisă a acestei opere, precum și scrisoarea lui Sándor Kovásznai către Gedeon Ráday. Direcția principală a abordării comentariilor la opera Gyöngyösi din punctul de vedere al teoriei genului urmărește examinarea modului în care comentariile lui Kovásznai – fără precedent semnificativ în literatura maghiară – tratează viața și opera lui Gyöngyösi, încercând totodată să identifice și acele segmente care ar fi putut să alterneze cursul receptării contemporane a lui Gyöngyösi. Alte probleme discutate sunt natura acelei rețele de contact în care se integrează lucrarea lui Kovásznai, respectiv motivul pentru care aceste comentarii de mai multe sute de pagini ale târgumureșeanului Kovásznai au fost omise cu desăvârșire din istoria receptării operei lui Gyöngyösi. În baza acestor premise putem presupune că cea mai importantă și totodată cea mai complexă problemă în istoria receptării lui Gyöngyösi reprezintă chiar punctul de turnură din ultimele decenii ale secolului XVIII.

Încercările editoriale ale cercului din jurul lui Gedeon Ráday indică deja contextul pentru evoluția edițiilor de text din secolul XVIII, momentul în care se produc importante schimbări în receptarea lui Gyöngyösi. Ultimul capitol al lucrării tratează chiar această dinamică în istoria edițiilor de text, respectiv istoria receptării. În opinia noastră, rolul cheie în schimbarea parvenită în recepția din ultima treime a secolului XVIII îi revine lui Gedeon Ráday, și astfel, acest capitol încearcă să examineze natura acestui rol, să ofere posibile explicații la raportarea aparent duplicitară a lui Ráday față de opera lui Gyöngyösi. Mai exact, în ce măsură pot fi considerate discursurile diferite din domeniul istoriei edițiilor, respectiv a receptării ca fiind precursorii opiniei exprimate de Kazinczy; în ce măsură poate susține o analiză reunită a corespondenței Kovásznai-Ráday-Kazinczy ipoteza formulată în această lucrare, cum că schimbarea apărută în receptarea operei lui Gyöngyösi la sfârșitul secolului XVIII se datorează în primul rând lui Gedeon Ráday.

Studierea contextului în care a avut loc punctul de turnură în istoria edițiilor de text, polemica Gyöngyösi din anii 1780–1790, precum și activitatea lui Kazinczy de promovare a gusturilor literare poate să ne ofere informații privind elementele prevestitoare ale acestei schimbări în receptarea operei. Repertorierea opiniilor la adresa lui Gyöngyösi, caracteristice sfârșitului de secol, respectiv analiza corespondenței Ráday–Kovácsnai și Ráday–Kazinczy ne oferă o introspecție în mecanismele de funcționare ale evaluării universului Gyöngyösi. Lucrarea tratează probleme precum tonalitatea primelor critici literare privind opera lui Gyöngyösi, precum și modul în care iau naștere, se modifică și se consolidează aprecierile operei sale într-un cadru alternant al formelor publicității literare – *historia litteraria*, corespondențe literare, prefețe. La fel, se vor studia și acele registre ale discursului literar care sunt afectate de viața și opera poetului, respectiv argumentele dezbătute în polemicile Gyöngyösi cu influență asupra discursului public și asupra edițiilor de text de la sfârșitul secolului. Lucrarea examinează și felul în care formele ulterioare ale publicității modelează polemica, precum și argumentele retorico-poetice aduse în favoarea sau împotriva tradiției Gyöngyösi.

Disertația integrează polemica Gyöngyösi din anii 1780–1790 într-un context de istoria literaturii (avându-i protagoniști pe Kovácsnai–Ráday–Kazinczy), formulând totodată ipoteza că această perioadă reprezintă un moment de schimbare în istoria receptării operei lui Gyöngyösi, iar în această schimbare rolul cheie îi revine lui Gedeon Ráday.

3. Structura și concluziile disertației

Disertația își propune tratarea a trei probleme: pe de-o parte examinează formele publicității literare caracteristice perioadei în care are loc schimbarea în cursul receptării operei lui Gyöngyösi (perioada 1780–1790), analizând ediția de text a lui Dugonics, precum și cele două proiecte editoriale precedente și corespondența, prezentând totodată și concepția literară dedublă a lui Gedeon Ráday, promotorul principal al schimbării și evoluția receptării.

Pe de-altă parte analiza microcontextului în care a luat naștere proiectul editorial permite să clarificăm măcar parțial opiniile contradictorii prezente în filologia Gyöngyösi și Kovácsnai.

În al treilea rând, prin transcrierea și prezentarea comentariilor întocmite de Sándor Kovásznai, am reușit să oferim cercetării viitoare un material sursă care asigură o gamă largă a posibilelor abordări viitoare privind evoluția receptării, deoarece reperele de interpretare alese de noi corespund standardelor literaturii internaționale referitoare la analiza comentariilor, indicând totodată și numeroase alte posibilități de interpretare care pot fi explorate și validate și astăzi.

Contextul polemicii Gyöngyösi care se conturează din corespondențe a fost tratat în capitolul dedicat istoriei edițiilor de text. Cu ajutorul repertorizării edițiilor de text am încercat să prezentăm succint și istoria din spatele fiecărui text publicat, făcând referire și la diferențele semnificative dintre edițiile succesive de text. În sinteza oferită în lucrare, o atenție deosebită este acordată activității tipografiilor și tipografilor, respectiv a editurilor și seriilor editoriale. Este tratată în amănunt ediția din 1796 a lui Dugonics. Lucrarea lui Dugonics este foarte importantă atât pentru tema lucrării, cât și pentru perioada tratată – studiată în paralel cu proiectul editorial al lui Sándor Kovásznai, reușește să ne ofere o imagine de ansamblu asupra evoluției științei din ultima treime a secolului XVIII: publicitatea literară încă nu dispune de acele foruri instituționale care ar fi permis literaților perioadei respective diseminarea informației privind demersuri simulate locale în domeniul cercetării și promovării literaturii. De aceea merită să reținem activitatea literaților reuniți în jurul colegiului de la Târgu Mureș, precum și rolul Transilvaniei în promovarea științei, căci Kovásznai prezintă rezultate noi nu doar în filologia dedicată cercetării operei lui Janus Pannonius: rezultatele sale în ceea ce privește proiectul de editare a textelor lui Gyöngyösi sunt mult mai autentice decât ale lui Dugonics.

Premisa de la care am pornit în primul mare capitol a fost că există o legătură organică între istoria edițiilor de text și receptarea operei lui István Gyöngyösi, respectiv că schimbările în recepție produc efecte și asupra edițiilor de text, și viceversa. În partea dedicată istoriei edițiilor de text am formulat că receptarea operei lui Gyöngyösi se mulează după cele mai importante ediții de text și astfel se conturează cinci mari etape, fiecare etapă finalizată cu câte o ediție de text de amploare. Aceste etape oferă nu doar o sinteză a aprecierii generale privind opera lui Gyöngyösi din perioada respectivă, ci oferă și un punct de pornire pentru cercetările filologice succesive. Aceste ediții constituie puncte de reper și formulează diferite obiective în funcție de perioada în care au luat

naștere: ediția lui Dugonics își propune o sistematizare a vieții și operei, întocmirea unei biografii a autorului, dorind să ofere o primă abordare critică a operei poetului baroc. Pe lângă publicarea operelor complete, Dugonics încearcă să ofere și o interpretare a universului Gyöngyösi. Cu toate acestea, ediția din 1796 nu se ridică la măsura așteptărilor, căci ignoră nu doar rezultatele formulate în comentariile lui Kovásznai, ci și concluziile care se obțin din interpretarea operei și a biografiei luate ca un tot unitar.

Lucrarea lui Dugonics oferă un bun exemplu pentru a demonstra că demersurile ample ale literaților maghiari din epoca luminilor privind întocmirea unei *historia litteraria*, respectiv privind formarea tradițiilor literare nu depind de opiniile negative cu privire la precursorii literari. În pofida opiniei negative asuora operei lui Gyöngyösi, cărturarul Kazinczy afirmă cu prilejul redactării volumului Zrínyi cât de regretabil este faptul că Dugonics nu a reușit să ducă la bun capăt sarcina asumată, aceea de a publica lucrările lui Gyöngyösi; mai mult, într-o misivă către Döbrentei chiar îl condamnă pe Dugonics pentru deteriorarea universului textelor de Gyöngyösi.

Trecerea în revistă a istoriei edițiilor ne oferă indicii și privind modul în care imaginea lui Gyöngyösi se completează cu diferite opere, întotdeauna în funcție de perioada istorică. Această completare graduală este și motivul pentru care fiecare perioadă își alege altă lucrare de Gyöngyösi spre promovare, precum și motivul pentru care critica literară aflată în permanentă schimbare își alege tot timpul alt text pentru studiu aprofundat. Lucrările după care s-a judecat până la urmă întregul univers Gyöngyösi au fost *Murányi Vénus* și *Főnix*.

Studierea preambulului proiectului de editare de Kovásznai–Zilai–Ráday ne oferă următoarele concluzii:

1. promotorul proiectului editorial a fost Sámuel Zilai, deci lucrările la această ediție nu încep odată cu contactul dintre Kovásznai și Ráday; destinatarul misivei lui Ráday nu este Sándor Kovásznai ci Sámuel Zilai; Gedeon Ráday află de la Zilai că proiectul celei de-a doua ediții completate este un vechi proiect de suflet al lui Kovásznai, indicând astfel că lucrările la publicarea operei lui Gyöngyösi se datează din anul 1787, proiectul de facto începând să se înfăptuiască din 1789. Scrisoarea lui Kovásznai către János Szombathi nu se datează din 1791, sfârșitul lucrărilor de editare, ci probabil din a doua jumătate a anilor 1780.

2. Cercetările lui Kovásznai cu privire la viața și opera lui Gyöngyösi, cercetări conduse în mod independent de Ráday, au avut loc nu spre sfârșitul anilor 1780, ci în anul 1779.

Studiul corespondenței Kovásznai, Zilai și Ráday constituie o parte importantă celui de-al cincilea capitol al disertației. Putem concluda că polemica dintre Kovásznai și Ráday nu se referă doar la problema autorului în cazul unor texte de Gyöngyösi: acești doi literați includ în sistemele proprii de argumentare cele mai importante elemente ale discursului Gyöngyösi din perioada respectivă. Astfel se conturează deja o altă imagine Gyöngyösi, decât cea statică, noile atribuții servind drept argumente ale unei polemici filologice, susținută cu exemplificări la nivelul textului.

Din aceste considerente se acordă o deosebită atenție analizei metaforei „Magyar Ovidius”, paralelismelor dintre Zrínyi și Gyöngyösi, dilemei dintre operă și autor, respectiv problemei antichității și a principiului imitației. Corespondența constituie totodată și cea mai importantă sursă a comentariilor, căci argumentele dezbătute în misive se vor regăsi într-o formă mai subtilă, definitivă în aceste comentarii.

Poate cel mai important rezultat al comentariilor întocmite de Sándor Kovásznai este cercetarea în amănunt a celor mai importante probleme care vor apărea în receptarea ulterioară a operei lui Gyöngyösi. Kovásznai tratează întreaga problematică în spiritul concepției poetice și istorice contemporane, în conformitate cu criteriile impuse genului comentariilor din perioada umanismului, reușind astfel să creioneze un amplu tablou al aspectelor retorice, istorice și poetice constitutive ale operei lui Gyöngyösi. Poetica lui Gyöngyösi, bazată pe principiul imitației este abordată tocmai cu ajutorul unei arte poetice bazate în mare parte tot pe principiul imitației, încercând în aceste note să separe istoria de poezie, fără să ofere însă și o diferențiere pe principii calitative între cele două elemente, căci în ambele recunoaște și apreciază meritul lui Gyöngyösi.

Ultimul capitol este dedicat cercetării aceluia discurs Gyöngyösi care se dezvoltă pe fundalul unor forme alternante ale publicității literare. Rolul lui Ráday este incontestabil și în acest context, și la fel cum nici Kovásznai nu ar fi reușit nici măcar să înceapă lucrările la ediția de text fără asistența lui Ráday, tot așa nici aprecierea lui Kazinczy asupra operei lui Gyöngyösi nu s-ar fi născut fără influența lui Ráday în domeniul criticii și al gusturilor literare. Chiar dacă Ráday a emis două păreri contradictorii cu privire la opera lui Gyöngyösi, acestea nu se exclud. Demersurile lui Ráday privind întocmirea unei

historia litteraria includ și editarea textelor de Gyöngyösi, considerate relicve literare, în timp ce același Ráday consideră că principiul de urmat este cel al „originalității” – principiu promovat de Zrínyi – atunci când este vorba despre modelarea gusturilor literare și a direcțiilor generale pe care lirica maghiară trebuie să urmeze. Având în vedere aceste din urmă motive, același Ráday consideră depășită lirica și tematica lui Gyöngyösi. În orice caz, partenerii lui Ráday angajați în această dezbateră pornesc fiecare din alte premise teoretice.

Așa cum am stabilit, formarea canonului Gyöngyösi din secolul al XVIII-lea se modelează după cele două opinii exprimate de unul și același Ráday, așa cum și istoria comentariilor de Kovásznai poate fi legată de figura acestuia. Schimbarea în receptarea lui Gyöngyösi, parvenită la sfârșitul secolului al XVIII-lea nu poate fi conectată însă doar de figura lui Ferenc Kazinczy (schimbarea nefiind nicicum finalizată la momentul respectiv). Deși este indiscutabil faptul că prin implicarea sa în viața literară contemporană, literatul Kazinczy își merită autoritatea de a avea ultimul cuvânt în ceea ce privește decizia finală în polemica tradițiilor literare, tocmai rolul său cheie este motivul pentru care se consacră și se conservă pentru generațiile viitoare imaginea unui Gyöngyösi care pierde în fața lui Zrínyi. Această opinie presupune și o anumită structură cronologică și istorică și poate să sugereze celor care cercetează istoria receptării lui Gyöngyösi că ar exista niște etape bine definite în schimbarea intervenită în moștenirea Gyöngyösi. Însă, o cercetare sincronică a diferitelor grupuri de surse ne va revela că în timp ce în corespondența sa cu Ráday cărturarul Kazinczy lucrează la strângerea și prezentarea argumentelor pentru judecarea dezbaterii Zrínyi–Gyöngyösi, Sándor Kovásznai și Gedeon Ráday își fac planuri pentru a edita cea mai completă ediție contemporană din textele lui Gyöngyösi.

În ultimul capitol al disertației am încercat într-o parte să semnalăm că în receptarea operei lui Gyöngyösi judecata lui Kazinczy reprezintă deja o concluzie în loc de începere, iar unele segmente din opinia lui Kazinczy se conturează deja din misivele sale către Ráday, pe de-altă parte, am încercat să prezentăm acea imagine Gyöngyösi care se construiește în prima parte a vieții și operei lui Kazinczy.

Divergența în opiniile lui Kazinczy și Ráday oferă un prilej bun pentru a reflecta supra complexității ideii de tradiție a perioadei respective, deoarece evoluția concepțiilor lui

Kazinczy pare să sublinieze tocmai această polarizare precum și natura de discurs de care au dat dovadă diferite limbaje literare. Până la urmă, excluderea lui Gyöngyösi din canoanele literare se datorează tăcerii păstrate de Ráday și Kazinczy.

PUBLICAȚII PROPRII AFERENTE TEZEI DE DOCTORAT

Dramaturgia iubirii în stil baroc (A barokk udvari szerelem dramaturgiája). Az Iskola és színház konferencia előadásai. Academia Ludi et Artis, 2002.

Interpretarea lui Gyöngyösi István de către Kovásznai Sándor (Magyar Ovidiusok és Impostorok). *Erdélyi Múzeum*, 2004, 3–4, 57–68.

Istoria redactării operelor lui Gyöngyösi István (Gyöngyösi István műveinek kiadástörténete). *Nyelv- és irodalomtudományi Közlemények*, 2004, 1–2, 3–26.

Florentina, sau dramaturgia iubiri în stil baroc (Florentina, avagy a barokk szerelem dramaturgiája). In EGYED Emese (red.): *Néző, játék, olvasó. Dráma- és színháztörténeti tanulmányok*, Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2004, 7–16.

Revista literară „Kassai Magyar Museum” („Művecskéinket összegyűjtjük és nyomtatásban is elszélesztjük” (a Kassai Magyar Museum), *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*. XLIX., 2005, 1–2, 163–164.

Viziunea lui Kovásznai Tóth Sándor despre Gyöngyösi István („Valjon inkább nem poesisi költeményé mindez?” *Kovácsnai Tóth Sándor Gyöngyösi-értelmezéséhez*) = Hegedűs Béla (red.): *Historia litteraria în secolul 18*, Budapesta, Editura Universitas, 2006, 371–385.

Comentariul lui Kovásznai Sándor (publicație de sursă) (Kovácsnai Sándor Előljáró beszéde az Olvasóhoz). *Nyelv- és irodalomtudományi Közlemények*, 2007, 1–2, 123–127.

Conceptul de tradiție al scrișorilor (Levelek hagyománykoncepciója). *Erdélyi Múzeum*, 2007, 3–4, 25–38.

„Még meg-jő Gyöngyöšinek a' betsületi.” Adalékok egy kiadástervezet háttéréhez (Despre edițiile lucrărilor lui Gyöngyösi István). *Erdélyi Múzeum*, anul 2009, nr. 1–2., 28–40.

Comentariul lui Kovásznai Sándor despre opera lui Gyöngyösi István (Kovácsnai Tóth Sándor Gyöngyösi-kommentárja (szövegközlés). In TÜSKÉS Gábor (red.): *Magyarországi gondolkodók – 18. század*, Editura Kortárs, Budapest, 2010, 592–605.

Scrisoarea lui Kovásznai Sándor către Ráday Gedeon și comentariul lui Kovásznai Sándor (Kovácsnai Sándor levele id. Ráday Gedeonhoz és a Porábúl meg-éledett Főnixhez fűzött kommentárrészlet) (Studiu și publicație de sursă). *Revista Lymbus*, 2011 (în curs de publicare).

Cluj-Napoca, 04.09. 2011.

Doctorand
Demeter Zsuzsa